

MEDDIG MARAD A KULTÚRÁT NEM TISZTELŐ POLGÁRÉ A SZÓ?

Napjainkban egy kétezer éve folyó, de eddig be nem látott kultúrtörténeti dráma körvonalai rajzolódnak ki. Szereplői: a kereszténység és a zsidóság, az egyház és a zsinagóga, amelyek a világ és az igazság, a civilizáció és a kultúra viszonyát ellentétes nézőpontból, de egyenlő drámai érvénnyel fogják fel. Az egyházat az a hit hatja át, hogy a civilizációt alkotó polgárok világa a keresztység által Isten országává tehető, benne az igazság, a kultúra szempontja tökéletesen érvényesülhet, s hogy ezen az úton a bibliai hagyomány az egész embereiség kincsévé válhat. A zsinagóga viszont nem lát lehetőséget arra, hogy a civilizációval közösséget vállaló ember az igazság hiteles képviselője lehessen úgy, ahogy igaz emberek voltak a bibliai zsidóság kiválóságai a kultúra felfüggesztődése, a szétszórás előtti korban.

A zsinagóga és az egyház nézőpontja a hagyomány azonossága ellenére nem összeegyeztethető. Egyrészt azért, mert a civilizációt elutasító egykori zsidó kultúra felfüggesztődése, másrészt a keresztény társadalom civilizációs megalapozása: a szellemi-kulturális szempontnak az elmúlt kétezer évet itt is, ott is jellemző gátoltsága miatt a Biblia problémái kívül kerültek a személyes belátás körén, és szinte kizárólag eszkatologikus várakozás formájában mutatkoztak. Ez az állapot késleltette annak a kultúrtörténeti fölismerésnek a kimondását, hogy az emberi létezés mindig civilizáció és kultúra, polgár és kiválasztott, világ és igazság kettségében áll. Az Ország eljövetele sem annak megszűnését, hanem a nem e világi igazság szellemi erejével való egybehangolódásukat kell hogy jelentse. Az egyház arra mutat hajlandóságot, hogy az Isten képére teremtettség mozzanatát elhomályosítva, ne buzdítson Krisztus messiási, prófétai szerepének személyes képviseletére, és az Isten országának eljövetelét misztériumnak tekintve, az érte való munkálkodást a keresztény társadalom személyes szellemi kezdeményezéseket nem vállaló polgáraitra hagyja. A zsinagóga pedig arra vár, hogy a zsidó kultúra mintáját követve a Messiás eljövetelkor mindenki kiválasztottá váljék, hogy a civilizáció, a polgári létezés teljes mértékben felszívódjék az arisztokratikus beállítottságot igénylő kultúrában.

A kultúrát nem tisztelő beállítottság mai érvényének — a zsinagóga szempontját igazoló — tapasztalata juttatja a keresztény hagyomány alapján álló szemléletet kultúra és civilizáció, arisztokratikus és polgári létezés létben gyökerezettségének fölismerésére. Beláttatja, hogy a polgár kultúratisztelete kereszténysége ellenére sem elegendő az igazság érvényesítéséhez, hogy Krisztus messiási, prófétai szerepe csak úgy tölthető be, ha követői, a keresztény kultúra művelői közül egyesek a polgári állapotból kilépve ezt a szerepét is magukra vállalják. A kultúrát nem tisztelő beállítottság érvényét, a hazugság jelenbeli világrendjét a keresztény kultúrán belül eddig szóhoz nem jutó kiválasztottságeszme képviselete törli meg. Általa válik következetesen érvényesíthetővé a civilizáció eddig többé-kevésbé

mindig elidegenedett rendjében az igazság kulturális tapasztalata, kap lehetőséget a kultúra képviselője, hogy igaz emberként a lét igazságát hitelesen közvetítse. A zsinagógának, amely a világot nem akarja látni, mert az igazság érvényesítéséről lemondott, e kezdeményezésről nincs mit mondania. De minden bizonnyal szívesen fogadja, ha számára váratlanul, mégis várakozásainak megfelelően az igaz emberség bibliai szerepe megújítódik, és általa az igazság — mint egykor a bibliai zsidóság körében — az egész civilizált világban érvényesíthetővé válik.

Kultúránk teste, a civilizáció, mint az emberi test, szent. Mint az emberi testet, a civilizációt sem szabad meggyaláznunk. A civilizáció meggyalázását kell ugyanis abban látni, ha lemondunk az igazság életbeli érvényesítéséről. Az értékeket ésszerűnek tűnő számítások nevében félretelő gyakorlatias beállítottságot megoldásnak látni, valahova vezető útnak tekinteni bűn, amely ellen kötelességünk tiltakozni. Embertelen az a kultúrát nem tisztelő beállítottság, amelyet a gyakorlati kényszerek mérlegelése közben nem hat át a tényleges megoldás, a gyakorlatiasság züllesztő állapotából kivezető út keresésének szakadatlan és olthatatlan vágya. Miközben a polgár igyekszik az élet által kínált helyzetekben tisztességesen dönteni, kultúratiszteletének mértékében tudnia kell, hogy a mai helyzetben, amelyben a kultúrát nem tisztelő polgár a szó, és a civilizációnak, kultúránk testének meggyalázása megszokott jelenségnek számít, jószándéka nem mentheti a helyzetét, erőfeszítéseitől függetlenül világunk mind mélyebbre süllyed. Csak a kultúrtörténeti dráma ismerete, az értelmiségi föllépésnek a bibliai hagyományra támaszkodó kultúrtörténeti megerősítése változtathat a jelenbeli, reménytelennek tűnő helyzeten.

Az korszakváltás különös kibúvókat kínál. A kor nyomásának engedő polgár igyekszik azt a látszatot kelteni, hogy istenhitével, istenfélelmével eleget tehet az előtte álló szellemi-kulturális követelményeknek, hogy a kultúratisztelet mára érvényét veszítette. Ez a felfogásmód az iszlám szemléletére emlékeztet, amely az igazság megtapasztalásának és képviselőjének feladatáról lemondva, a remegő teremtmény alávetettségében, por és hamu voltunk élményében tapasztalja meg az ember létrenyitottságát, a teremtés más jelenségeitől különbözőségét. Ez a kísérel azonban nem számol azzal, hogy a bibliai hagyomány szellemében viszonyunk Istenhez és felebarátunkhoz személyes, ezért nekünk a mohamedánoktól eltérően nem sikerülhet az igazság érvényesítése híján istenfélőnek maradnunk. Nélküle hitünk száználmas színjátékká, végső soron hazugsággá válik, mert csak a bibliai hagyomány szellemétől áthatottan lehetünk az európai kultúra részesei.

Nem kielégítő az sem, ha a polgár, a kultúra képviselőjével próbálkozva, de személyes érvényesítésének alkalmas módját nem találva, a civilizációt rendszeresen meggyalázó és a szellem, a lélek jegyeit rajta kirajzolódni nem engedő mai állapotban végső soron istenszeretete, istenfélelme kárára bocsátkozik elvtelen gyakorlatias erőfeszítésekbe. Ezáltal maga is annak az állapotnak a részesévé válik, amelyben a kultúrát érvényesíteni akarja. Be kell látnia, hogy megromlott világunkban úgysem születik kulturális érték, nincs tehát mit támogatni, hiszen a már meglévő értékek halhatatlanságuk miatt nem szorulnak támogatásra. Nem a kultúra védelme, hanem kultúránk teste, a civilizáció méltóságának megőrzése a valóban értelmes feladat, amely egyben a szellemi teremtő megújulásának

biztosítéka is. Azt pedig nem a kultúrértékeknek a civilizáció ellenében való védelme, hanem a nyílt és személyes közélet közegében való felragyogtatásuk szolgálja. A kultúrértékek halhatatlanságának biztos tudatát, szabad, személyes képviseletét föltételező feladat azonban nem a polgárra, hanem arra az értelmiségire vár, aki a mára beláthatóvá váló kultúrtörténeti dráma keretei között a civilizáció szentségének követelményét a bibliai hagyomány korszerű képviseletének jegyében vállalja.

B⁴ 152458